

**SİCİLL-İ AHVAL DEFTERLERİNE GÖRE OSMANLI
DÖNEMİ'NDE GÖREV YAPAN ANAMURLU MEMURLAR**

**Officials From Anamur Working During Ottoman Period According
To Sicill-i Ahval**

Dr. Ahmet Ali GAZEL*

ÖZET

Osmanlı Devlet teşkilatında görev alan memurların, görevde buldukları süre içerisindeki hal tercümelerinin, özel veya memuriyetiyle ilgili durumlarının kaydolunmasına sicill-i ahval, bu tescillerin bulunduğu defterlere de Sicill-i Umumi denmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki 1879 ve 1909 yılları arasında ait 201 defterde, tercüme-i hal sahiplerinin ismi, mahlası veya künyesi; babası memur ise rütbesi, bilinen bir kişi ise sülalesinin adı; göreve başlayış tarihi; tahsil durumu; liyakat ve ehliyet derecesi; azil, tayin ve muhakemeleri; gayrimüslim ise milliyeti kaydedilmiştir.

Sicill-i Ahval Defterlerinde sekiz tane Anamurlu memur tespit edilmiştir. Bunlar Abdullah Sabit Efendi, Hüsameddin Efendi, Ali Rıza Bey, Hüseyin Arif Efendi, Mehmed İhsan Bey, Mustafa Şükrü Efendi, Ahmed Rüstem Bey ve Ali Arslan Efendi'dir. Anamur Nüfus Dairesi'nde yapılan araştırma neticesi dört tanesinin nüfus kaydına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Sicill-i Ahval, Anamur, memur

ABSTRACT

Professional records, private and official information concerning clerks working in Ottoman State establishment were recorded in Sicill-i Ahval; and these notebooks containing such information are called Sicill-i Umumi. In Ottoman Archive in Prime Ministry containing 201 notebooks belonging to the period between 1879 and 1909, names of clerks, family names, the title if the father is a clerk, the name of the forefathers if a well-known person, date to start work, level of education, level of skill and capacity, dismissal, appointment and trials; the nationality if a non-muslim were recorded in these notebook.

Eight clerks from Anamur are found in Sicill-i Ahval Notebook. They are Abdullah Sabit Efendi, Hüsameddin Efendi, Ali Rıza Bey, Hüseyin Arif Efendi, Mehmed İhsan Bey, Mustafa Şükrü Efendi, Ahmed Rüstem Bey ve Ali Arslan Efendi. The records of four of them were obtained as a result of the search in Anamur population Record Office.

Key words: Ottoman, Sicill-i Ahval, Anamur, clerk

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

I- Sicill-i Ahval

Osmanlı Devlet teşkilatında görev alan memurların, görevde buldukları süre içerisindeki hallerinin tercümelerinin, özel veya memuriyetiyle ilgili durumlarının kaydolunmasına “*sicill-i ahvâl*”, bu tescillerin bulunduğu defterlere de “*Sicill-i Umûmî*” denmektedir.

1879 yılına kadar Osmanlı Devleti'ndeki görevlilerin sicillerini kaydedilmesi gibi bir durum söz konusu değilken, bu tarihten itibaren Sicill-i Ahval Komisyonu'nun kurulmasıyla sicil kayıt çalışmalarına başlanmıştır. 1896 yılında bu komisyonun lağvedilmesi üzerine, yerine kurulan Me'mûrin-i Mülkiye Komisyonu tarafından sicil kayıtlarının tutulmasına devam edilmiştir. Me'mûrin-i Mülkiye Komisyonu kaldırılıp yerine Sicill-i Ahval İdaresi yeniden teşkil edilmiştir. Ancak bu kez Dâhiliye Nezareti'ne bağlı olarak hizmet vermeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar tescil işlemleri Dâhiliye Nezareti Memurin Komisyonu ve Sicill-i Ahval İdaresi tarafından yapılmış ve defterlere zeyl olarak ilave olunan kayıtlar da Me'mûrin Muamelat Dosyaları halinde tanzim olunarak saklanmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki 1879 ve 1909 yılları arasına ait 201 defterde, tercüme-i hâl sahiplerinin ismi, mahlası veya künyesi; babası memur ise rütbesi, bilinen bir kişi ise sülalesinin adı; göreve başlayış tarihi; tahsil durumu; liyakat ve ehliyet derecesi; azil, tayin ve muhakemeleri; gayrimüslim ise milliyeti kaydedilmiştir.¹ Memurlardan imzaları ile alınan hal tercümeleri sıra numarası altında büyük defterlere yazılmış ve daha sonraki değişiklikler bu defterler üzerinden yürütülmüştür.²

II- Anamur

Anamur, tarihin değişik zamanlarında hüküm süren milletlere, medeniyetlere sahne olmuş ve bu medeniyetlerin izlerini bugün bile görmenin mümkün olduğu, yeşil ve mavinin kucaklaştığı şirin bir Akdeniz kentidir.

Yurdumuzun D 24 Karayolu üzerindeki Anamur İlçesi, Mersin İli'ne bağlı olup il merkezine 230 kilometredir. İlçe doğudan Aydınçık, kuzeyde Karaman İli'nin Ermenek İlçesi, batıdan Antalya İli'nin Gazipaşa İlçesi ile çevrilidir. Türkiye'nin en güney noktalarından biri olan ilçenin güneyini ise Akdeniz çevreler. Antalya'ya uzaklığı 260, Karaman'a uzaklığı 200 kilometredir. Kıbrıs'a uzaklığı ise 40 mildir. Anamur'un doğu, batı ve kuzeyi dağlarla çevrilidir.

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Katalogları Rehberi, Ankara, 1995, s. 224. Sicill-i Ahval Defterlerinde 1879 yılından 1909 yılına kadar 92.137 mülki ve adli memurun sicil kayıtları tutulmuştur.

² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul, 2004, s. 210.

Batısında Yalçıdağı ve Karageyik Dağı, Doğusu'nda Azıtepe Dağı, kuzeyinde ise Haydar Dağı yer alır. Karageyik Dağı'nın uzantısı Anamur Burnu'nu oluşturur.

Geçmiş Antik Çağlara uzanan Anamur ilçesinin antik adı Anemurium'dur.³ İlçe adını bu eski şehirden almıştır.⁴ Günümüzde ilçe merkezinin 6 km güneybatısındaki kalıntılar, Roma ve Bizans dönemlerine aittir. Ancak çok daha önceki yüzyıllarda buranın, erken Akdeniz kolonizasyonuna ait bir ticaret iskelesi olduğu bilinmektedir. M.Ö. I. yüzyılda Romalıların Küçük Asya Eyaleti olan Kilikya bölgesi içinde kalan Anamur'da 4. yüzyıldan itibaren Bizans yönetimi başlamış ve bu dönemde kent yeniden inşa edilmiştir. Müslüman Arapların yöreye gelmeleri 8. yüzyılda Abbasi Halifesi Mansur Dönemi'ne rastlamaktadır. Anamur, 11. ve 12. yüzyılda Selçukluların daha sonra Karamanoğulları Beyliği'nin yönetimine girmiş, 1471 yılında da Fatih Sultan Mehmed'in komutanlarından Gedik Ahmed Paşa tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı idarî taksimatında, bazen kaza merkezi, bazen Selinti'nin (Gazipaşa) bir nahiyesi, bazen de Gülnar'ın bir nahiyesi olarak görülmektedir. Bu farklılık coğrafi yapısından dolayı bölgenin gelişmemesinden ve köyler birliği şeklinde olmasından kaynaklanmaktadır. Osmanlı Tahrir Defterlerine göre Anamur, 1518 yılında nahiyedir. Bu tarihte Selinti ile beraber Gülnar Kazası'na bağlıdır. 1555 tarihli kayıtlara göre ise kaza merkezi olan Selinti'nin nahiyesidir. 1584 kayıtlarında ise kaza olarak görülmektedir.⁵

Anamur'un XVI. yüzyıldan XIII. yüzyıl başlarına kadar ki idarî durumu hakkında net bir bilgi yoktur. Anamur'un da dâhil olduğu İçel Sancağı, XVIII. Yüzyıl başlarından XIX. yüzyıl ortalarına kadar Adana Eyaleti'ne, 1846 yılındaki kayıtlara göre, Karaman Eyaleti'ne⁶ bağlıdır. Dolayısıyla Anamur, bu tarihten

³ Yöre insanı Anamur ismine "rüzgârlı burun" anlamını vermektedir. Bu anlamın rivayetine göre, bölgeye gelen insanlar Anamur burnuna kestikleri bir hayvan etini asarlar, bir hafta sonra geldiklerinde etin kokmadığını görünce buraya "rüzgârlı burun" ismini vererek yerleşirler. Bkz. İbrahim Erdal, *XIX. Asır Sonlarında İçel Sancağı Anamur Kazası*, Pamukkale Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 1998, s. 73. Umar ise Anemurium adının Helen dilindeki "rüzgâr" anlamına gelen Anemos sözcüğünden türetildiği, "rüzgârlı yer" gibi bir anlamı bulunduğu izleniminin yanlış olduğunu belirtmektedir. Umar'a göre, Helen dilinde o anlamda bir Anemourion sözcüğü yoktur. Ona göre, sözü geçen dilde var olan Anemourion sözcüğü, "fırlak" anlamındadır ki kentin böyle bir ad taşması beklenmez. Umar'a göre, adın aslının Luwi dilinden Anmura olduğu güçlü bir olasılıktır. Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Yer Adları*, İstanbul, 1993, s. 72.

⁴ *Salnâme-i Vilayet-i Adana-1312*, s. 64; Şemseddin Sami, *Kamûsü'l-Alâm*, I, İstanbul, 1306, s. 402.

⁵ Şenol Çelik, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1994, s. 10.

⁶ 1846-1847 yılında ilk defa yayınlanan devlet salnâmesine göre, Osmanlı Devleti'nde 39 eyalet bulunmaktadır. Bunlardan biri de Karaman Eyaleti'dir. Karaman Eyaleti, o tarihlerde Konya

sonra Karaman Eyaleti içinde yer almıştır. Bu tarihlerde Anamur müdürlükle idare edilmektedir. İçel Sancağı, 1870 yılında tekrar Adana'ya bağlanınca,⁷ Anamur da Adana Eyaleti içinde yer almıştır.⁸ Şimdiki şehir merkezine 1868 yılında taşınan Anamur, 1869 yılında da kaza olmuştur.⁹ Anamur, 1933 yılına kadar merkezi Silifke olan İçel Vilayeti'ne bağlı kalmıştır. 1933 yılında ise 1924 yılında kurulan Mersin'in merkez olduğu İçel Vilayeti'ne bağlanmıştır. Halen Mersin İline bağlıdır.

III-Anamurlu Memurlar

Sicill-i Ahval Defterleri'nden tespit edilen Anamurlu memur sayısı sekizdir.¹⁰ Bunlar doğum tarihi sırasına göre şöyledir:

1- Abdullah Sâbit Efendi

Anamur Müftüsü Halil Efendi'nin oğlu olan müderris Abdullah Sâbit Efendi, 1839/40 (Hicrî 1255, Rumî 1254) yılında Anamur'da dünyaya gelmiştir. İlk öğrenimini Anamur sıbyan mektebinde¹¹ tamamladıktan sonra Ermenek ve

(Merkez Sancak), Hamit (Isparta), Teke (Antalya), Alaiye, İçel ve Nevşehir sancaklarından teşekkül etmiştir. Osman Akandere, *Konya Vilayeti Sâlnâmelerine Göre 1868-1904 Yılları Arasında Konya Sancağı'nın İdari ve Mülki Taksimatı*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 1987, s. 18. Karaman Eyaleti 1867'de Konya Vilayeti'ne dönüşmüştür. Mehmet Ali Talayhan, *Osmanlı Devlet Salnâmelerine Göre Adana ve Konya Vilayetlerinin İdari Taksimatı 1851-1910*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2001, s. 104.

⁷ Akandere, *agt.*, s. 24.

⁸ Şenol Çelik, "İçel", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (DİA), XXI, s. 452.

⁹ Erdal, *agt.*, s. 5-8.

¹⁰ Anamur'da görev yapan memurların çocuklarını bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Sicill-i Ahval Defterlerinde bu şekilde tespit edebilen dört kişi bulunmaktadır. 1293 (1877/78) İbradi doğumlu Hüseyin Avni Efendi. Anamur Naibi Hazinedarzâde Mehmed Saadeddin Efendi'nin oğlu. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl İdâre-i Umûmiyesi (DH. SAİDd.)* 112/317; 1288 (1872/73) İbradi doğumlu Ali Rıza Efendi. Anamur Naibi Ahmed Tevfik Efendi'nin oğlu. *BOA, DH. SAİDd.* 78/301; 1298 (1882/83) İstanbul doğumlu Osman Şevket Efendi. Anamur Kazası Nüfus Memuru Mehmed Nuri Efendi'nin oğlu. *BOA, DH. SAİDd.* 126/199; 1292 (1876/77) Mersin doğumlu Mehmed Halit Efendi. Anamur Ondalık Memuru Mustafa Efendi'nin oğlu. *BOA, DH. SAİDd.* 184/227.

¹¹ Adana salnâmelerinde, Anamur'da sıbyan mektebi olduğuna dair ilk kayıt 1308 (1892/93) tarihli salnâmede bulunmaktadır. XIX. Yüzyıl sonlarında ise, Anamur kaza merkezinde bir sıbyan mektebi, bir rüşdiye ve bir medrese bulunmaktadır. (Şemseddin Sami, *Kamûsü'l-Alâm*, I, s. 402). Anamurlular 1892 yılında bir rüşdiye mektebi yapmışlar ve hükümete müracaat ederek bir muallim istemişlerdir. Ancak 1895 tarihine kadar muallim gönderilmediği için rüşdiye harap bir duruma gelmiştir. *BOA, Yıldız Mütenevvi Mâruzat (Y.MTV.)*, 113/62. Onun için ilk başlarda Anamurlular rüşdiye ve medresede okumak için İçel Sancağı'nın daha önceden merkez kazası ve Anamur'a yakın olan Ermenek'e gitmişlerdir. Zira Ermenek, Karamanoğulları'nın da merkezi olduğu için kendisine has bir kültürel birikime sahiptir. Karamanlılar döneminde yapılan Tol

Konya’da medrese tahsili görmüş ve icazetnâme almıştır. Anamurluların isteği üzerine 12 Ekim 1870 (16 Receb 1287/30 Eylül 1286) tarihinde, fahrî olarak Anamur Müftülüğü’ne tayin edilmiştir. 11 Aralık 1889 (17 Rebiülahir 1307/29 Teşrin-i sani 1305) tarihinde ise ibtidâ-yı hâric rütbesiyle¹² Bursa Müderrisliğine tayin edilmiştir.¹³

2- Hüsameddin Efendi

Müteveffa Ahmed Ağa’nın oğlu olan Hüsameddin Efendi, 1859/60 (Hicrî 1276, Rumî 1275/76) yılında Anamur’da doğmuştur. Ermenek rüşdiye mektebinde iki sene kadar okumuşsa da mazeretine binaen diploma alamamıştır. Bununla beraber daha sonra bir müddet Arapça tahsil etmiştir. 13 Temmuz 1898 (23 Safer 1316/1 Temmuz 1314) tarihinde 36,5 kuruş maaşla Anamur Tahrirat Kâtipliğine¹⁴ tayin olunmuşsa da 13 Eylül 1908 (16 Şaban 1326/31 Ağustos 1324) tarihinde istifa etmiştir. 2 Aralık 1908 tarihinde (8 Zilkade 1326/19 Teşrin-i sani 1324) ise 200 kuruş maaşla Anamur Mukarrerat (kararlar) Kâtipliğine tayin edilmiştir.¹⁵

3- Ali Rıza Bey

Anamur hanedanından Abdurrahman Bey’in oğlu olan Ali Rıza Bey, Nisan/Mayıs 1852 (Hicrî Receb 1268, Rumî Nisan Mayıs 1268) senesinde

Medrese başta olmak üzere, şehirdeki diğer altı medresede dönemin önde gelen müderrisleri tarafından dersler verilmiştir. Örnek olarak Ermenekli Hekim Beşir Çelebi ve Molla Fenari bunlardan sadece ikisidir. Karamanoğulları Tarihi’nin yegâne kaynağı olan Şikarî Tarihi ve Tevârih-i Âli Karaman gibi eserlerin de Ermenek’te yazılmış ve bulunmuş olması da buradaki ilmi ve kültürel faaliyetlerin ulaştığı seviyeyi göstermektedir. Osmanlılar Dönemi’nde de eğitim faaliyetleri Karamanlılardan kalma medreselerde devam ettirilmiştir. Hatta oldukça geniş bir vakfa sahip olan Tol Medrese, Cumhuriyet Dönemi’nde de hizmet vermeye devam etmiştir. Döneminin meşhur âlimlerinden Ermenekli Saffed Efendi ile aynı zamanda büyük bir şair olan Hasan Rüşdü (Kel Şair) bu medresede hocalık yapmışlardır. 1308 tarihli Adana Salnâmesi’ne göre Ermenek’te 6 medrese, 62 sıbyan mektebi ve 1 rüşdiye bulunmaktadır. Bkz. *Salnâme-i Vilayet-i Adana-1308*, s. 110.

¹² Müderrisler arasındaki Birinci rütbeyi gösteren bir tabirdir. Müderrislerin adlığı 12 paye sırasıyla şöyledir: İbtida-yı haric, hareket-i haric, ibtidâ-yı dâhil, hareket-i dâhil, mûsılâ-i sahn, sahn-ı semân, ibtida-yı altmışlı, hareket-i altmışlı, mûsılâ-i Süleymaniyye, havâmis-i Süleymaniyye, Süleymaniyye, Dar-ül-hadis. Pakalın, *age.*, III, s. 69.

¹³ *BOA, DH. SAİDd.* 145/115.

¹⁴ Kazalarda yazı işleriyle vazifeli bulunanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Livalardaki (Sancaklarda) bu tür vazife sahiplerine “*Tahrirat Müdürü*”, vilayetlerle Nezaretlerdekilere “*Mektupçu*” denirdi. Bkz. Pakalın, *age.*, III, s. 377.

¹⁵ *BOA, DH. SAİDd.* 160/193. Anamur Nüfusu’nda Saray Mahallesi’ne kayıtlı olan Hüsameddin Efendi, 1859 yılında Anamur’da dünyaya gelmiştir. Mehmet Ali kızı Emiş Hanımla evlenmiş ve 17 Mayıs 1918 tarihinde vefat etmiştir. Abdullah ve Aslan Ali adlı iki oğlu bulunmaktadır. Ailesi “*Ulu*” soyadını almıştır.

Anamur'da doğmuştur. Arapça ve biraz da Farsça okumuştur. Türkçe kitabet edebilmektedir. 1869/70 (Hicrî 1285, Rumî 1284/85) senesinde 17 yaşında iken mülâzemetle¹⁶ Divan-ı Muhakemât-ı Maliye'de¹⁷ göreve başlamış ve buraya altı ay devam etmiştir. Divan-ı Muhakemât-ı Maliye'nin lağvedilmesi üzerine 18 Mart 1872 (8 Muharrem 1289/6 Mart 1288) tarihinde 250 kuruş maaş ile Galata Bidâyet Mahkemesi¹⁸ Zabıt Kâtipliğine, Nisan-Mayıs 1878'de (Rebiülahir 1295/Mart-Nisan 1294) 350 kuruş maaş ile Beyoğlu Bidâyet Mahkemesi Birinci Hukuk Dairesi Zabıt Kâtipliğine, Mart-Nisan 1879'da (Rebiülahir 1296/ Mart Nisan 1295) 360 kuruş maaş ile Adliye Sicil Kalemine, 26 Mayıs 1880 tarihinde (16 Cemaziyelahir 1297/14 Mayıs 1296) 600 kuruş maaş ile Beyoğlu Bidâyet Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesi Başkâtipliğine ve 1 Ocak 1885 (14 Rebiülevvel 1302/ 20 Kanun-ı evvel 1330) tarihinde ise aynı miktar maaşla Beyoğlu Bidâyet Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesi azâ mülâzımlığına tayin olunmuştur. Buradan tayin suretiyle ayrılan Ali Rıza Efendi, memuriyetiyle ilgili olarak mahkemeye çıkarılmış, ancak beraat etmiştir.

Ali Bey, 3 Kasım 1886 (5 Safer 1304/22 Teşrinievvel 1302) tarihinde 800 kuruş maaş ile Dersaadet Bidâyet Mahkemesi azâ mülâzımlığına tayin edilmiştir. 5 Temmuz 1892 (9 Zilhicce 1309/23 Haziran 1308) tarihinde rütbe-i sâlise verilmiştir.¹⁹ 14 Şubat 1892 (15 Receb 1309/2 Şubat 1307) tarihinde 1000 kuruş maaş ile Dersaadet (İstanbul) İstinaf Mahkemesi²⁰ azâ mülâzımlığına nakil olunmuştur.

¹⁶ Maaşsız acemilik hizmeti yerinde kullanılan bir tabirdir. Staj karşılığıdır. Bkz. Pakalın, *age.*, II, s. 611.

¹⁷ Maliyeyi temsil eden defterdarlık ile halk arasındaki ihtilafları halletmekle vazifeli dairenin adıdır. Buna "*Maliye Mahkemesi*" de denilirdi. Bkz. Pakalın, *age.*, II, s. 283.

¹⁸ Eskiden Asliye Mahkemelerine verilen ad.

¹⁹ Rütbe, devlet memurlarıyla halktan bazılarına verilen paye ve unvanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. İlk başlarda Mülkiye memurlarında rütbe olmamasına rağmen, 1832-33 senesinden itibaren onlara da rütbe esası getirilmiştir. Evvela memuriyete mahsus olmak üzere üla, saniye, sâlise, râbia rütbeleri ihdas olunmuştur. Kethüdalık, defterdarlık, reisülküttablık, mukataat nazırlığı üla; çavuşbaşılık, Tersane ve Tophane eminliği gibi mansıblar sâniye; beylikçilik, mektupçuluk, amedcilik, gibi Bâb-ı Âli ricaliyle Bâb-ı Âli'nin dışındaki mühim memuriyetler sâlise; zecriye, cizye muhassıllarıyla tütün gümrükçülüğü gibi mansıblar râbia itibar edilmiştir. Daha sonra Divan-ı Hümayûn haccanından ve kalemlerin muteber halifelerinden kalem mansıbları gibi hizmetlere tayin olunanlar için hâmise rütbesi ihdas olunmuştur. Bkz. Pakalın, *age.*, III, s. 68-69.

²⁰ Eskiden mahkemeler bidâyet, istinaf ve temyiz olmak üzere üçe ayrılıyordu. İstinaf mahkemeleri, Bidâyet Mahkemelerinin istinafi kabil olarak verdikleri hükümleri tetkik ve o davaları rüyet eden mahkemelerdir. İstinaf Mahkemeleri dört aza ile bir reisten oluşmaktadır. Bkz. Pakalın, *age.*, III, s. 101.

2 Ocak 1896 (16 Receb 1313/21 Kanun-ı evvel 1311) tarihinde 1400 kuruş maaş ile Dersaadet İstinaf Mahkemesi müdde-i umumî muavinliğine tayin olunmuştur. 8 Şubat 1897 (6 Ramazan 1314/27 Kanun-ı sani 1312) tarihinde 1475 kuruş maaş ile Mahkeme-i Temyiz Başmüdde-i Umumî Muavinliği'ne nakledilmiştir. 13 Mart 1897 (9 Şevval 1314/1 Mart 1313) tarihinde maaşı 1327 kuruş 30 paraya düşürülmüştür. Görevindeki başarısından dolayı 18 Aralık 1898 (4 Şaban 1316/6 Kanun-ı evvel 1314) tarihinde rütbe-i saniye sınıf-ı sanisi verilmiştir.

Maaşı, 9 Haziran 1899 (29 Muharrem 1317/28 Mayıs 1315) tarihinde 1427,5 kuruşa yükseltilmiştir. Padişah iradesi ile 7 Mart 1901 (16 Zilkade 1318/22 Şubat 1316) tarihinde 572,5 kuruş zamla maaşı 2000 kuruşa yükseltilmiştir. 30 Aralık 1906 (14 Zilkade 1324/17 Kanun-ı evvel 1322) tarihinde Üçüncü Rütbeden nişan-ı Osmanî²¹ verilmiştir. 16 Haziran 1907 (5 Cemaziyevvel 1325/3 Haziran 1323) tarihinde 2500 kuruş maaş ile Üsküdar Bidâyet Mahkemesi azalığına terfi ettirilmiştir.²²

4-Hüseyin Arif Efendi

Anamur hanedanından müteveffa Mahmud Efendi'nin oğlu olan Hüseyin Arif Efendi, 1860/61 (Hicrî 1277, Rumî 1276/77) senesinde Anamur'un Firuzeler Köyü'nde doğmuştur. Medresede Arapça, Farsça, coğrafya ve hesap okumuştur. Türkçe okuryazardır. 1 Nisan 1895 (6 Şevval 1312/20 Mart 1311) tarihinde 225 kuruş maaş ile Anamur Kazası Bidâyet Mahkemesi azalığına tayin olunmuş ve görevi 18 Mart 1896 (3 Şevval 1313/6 Mart 1312) tarihinde sona ermiştir. 13 Haziran 1896 (2 Muharrem 1314/1 Haziran 1312) tarihinde 125 kuruş aylıkla Anamur Nüfus Kâtipliğine tayin olunmuştur. 7 Kasım 1897 (11 Cemaziyelahir 1315/26 Teşrinievvel 1313) tarihinde ise bu görevinden ayrılmıştır.²³

5-Mehmed İhsan Bey

Anamurlu müteveffa Ali Bey'in oğlu olan Mehmed İhsan Bey, 11 Aralık 1863 (29 Cemaziyelahir 1280/29 Teşrin-i sani 1279) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Sıbyan mektebinde başlangıç derslerini okuduktan sonra Bayezid ve daha sonra Gülhane Askerî Rüşdiyesi'nde okumuş ve diploma almıştır. Türkçe

²¹ 9 Aralık 1861 yılında Sultan Abdülaziz'in iradesiyle çıkarılmış ve devlet hizmetinde üstün iş görenlere mahsus olmak üzere ihdas edilmiş Osmanlı nişanlarından biridir. Nişan beratla verilir ve beratı olmayanlar nişanı takamazdı. Nişanın dört rütbesi vardı. Bkz. Pakalın, *age.*, s. 737-738.

²² *BOA, DH. SAİDd.* 6/999.

²³ *BOA, DH. SAİDd.* 121/439. Anamur Nüfusu'nda Köprübaşı Köyü'ne kayıtlı olan Hüseyin Arif Efendi, 1861 yılında Anamur'da dünyaya gelmiş ve Hacı Mustafa kızı Emine Hanımla evlenmiştir. 10 Nisan 1925 tarihinde vefat etmiştir. Nüfusa kayıtlı beş oğlu ve beş kızı bulunmaktadır. Oğlunun biri "Eryılmaz", diğeri "Şahin" soyadını almıştır.

okuryazardır. 1877/78 (Hicrî 1294, Rumî 1292/93) yılında mülâzemetle Hariciye Nezareti Mektubî Kalemine memur olmuş ve Temmuz 1878 (Receb 1295/ Haziran Temmuz 1294) yılında buradan ayrılmıştır. 15 Ocak 1887 (19 Rebiülahir 1304/ 2 Kanun-ı sani 1302) tarihinde 250 kuruş maaş ile İzmir Emtia-i Ecnebiye Gümrüğü icmal kâtibi²⁴ refakatine tayin edilmiştir. 13 Mayıs 1888 (2 Ramazan 1305/1 Mayıs 1304) tarihinde 400 kuruş maaş ile İcmal Kâtipliğine ve 13 Nisan 1889 (12 Şaban 1306/1 Nisan 1305) tarihinde de 600 kuruş maaş ile pasaport iskelesi memuriyetine naklolunarak 30 Temmuz 1889 (2 Zilhicce 1306/18 Temmuz 1305) tarihinde rütbe-i sâliseye ve 21 Nisan 1890 (1 Ramazan 1307/9 Nisan 1306) tarihinde de dördüncü rütbeden “*Mecidî nişân-ı zişânına nâil*”²⁵ ve 8 Ağustos 1891 (2 Muharrem 1309/27 Temmuz 1307) tarihinde 750 kuruş maaş ile Galata Emtia-i Ecnebiye Gümrüğü Nezareti Yolcu Salonu Muayene Memuru olmuştur.

22 Temmuz 1896 (11 Safer 1314/10 Temmuz 1312) tarihinde mevcut maaşıyla İstanbul ciheti Salon Müdüriyeti'ne nakledilmiştir. Görevindeki başarısından dolayı 28 Kasım 1896 (22 Cemaziyelahir 1314/16 Teşrin-i sani 1312) tarihinde terfian rütbe-i sâniye sınıf-ı sânisini verilmiştir.

26 Şubat 1902 tarihinde (18 Zilkade 1319/13 Şubat 1317) 1250 kuruş maaş ve becayiş suretiyle Galata Emtia-i Dâhiliye Gümrüğü Nezareti Salon Müdüriyeti'ne nakledilmiştir.

20 Mart 1910 (8 Rebiülevvel 1328/7 Mart 1326) tarihinde İstanbul Vilayetince yapılan tensikatta, “*şayân-ı istihdâm*” olunmak üzere açığa çıkarılmış ve dokuzuncu madde mucibince 41980 kuruş tazminat alarak 3 Temmuz 1910 (20 Haziran 1326) tarihinde devlet hizmetiyle ilişkisi kesilmiştir.²⁶

6- Mustafa Şükrü Efendi

Esnaftan Hasan Ağanın oğlu olan Mustafa Şükrü Efendi, 14 Ağustos 1874 (1 Receb 1291/2 Ağustos 1290) tarihinde Anamur'da dünyaya gelmiştir. Anamur sıbyan ve rüşdiye mekteplerinde bir müddet okumuştur. Türkçe okuryazardır. 14

²⁴ İcmal Kalemi: Maliyedeki kalemlerden birine verilen bir addır. Hesaplar bu kalemde toplu bir halde tutulduğu ve onlardan hülâsalar da çıkarıldığı için bu ad verilmiştir. Bkz. Pakalın, *age.*, II, s. 24.

²⁵ 18 Eylül 1852 tarihinde Sultan Abdülmecit zamanında ihdas olunan Osmanlı nişanlarından biridir. Nişan, beratla iyi hizmet edenlere verilirdi. Mülkiye ve ilmiyelilerin bu nişanı alabilmeleri için en az yirmi sene devlet hizmetinde çalışmaları şarttı. Nişanın beş rütbesi vardı. Bkz. Pakalın, *age.*, s. 428.

²⁶ *BOA, DH. SAİDd.* 84/215.

Haziran 1906 (21 Rebiülahir 1324/1 Haziran 1322) tarihinde 250 kuruş maaşla Mersin Rüşumat Müdüriyeti sahil muhafaza memurluğuna tayin olunmuştur.²⁷

7- Ahmed Rüstem Efendi

Mehmed Efendi'nin oğlu olan Ahmed Rüstem Efendi, 1878 (Hicrî 1295, Rumî 1293/94) yılında Anamur'un Kılıç Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde başlangıç derslerini okuduktan sonra medresede de biraz Arapça okumuştur. Türkçe okuryazardır.

1891/92 (1309) ve 1892/93 (1310) senelerinde dörder yüz kuruş ücret ile Anamur Kazâsı Ağnam Kâtipliği'ne tayin edilmiştir. 7 Aralık 1896 (2 Receb 1314/25 Teşrin-i sani 1312) tarihinden 24 Kasım 1897 (28 Cemaziyelahir 1315/12 Teşrin-i sani 1313) tarihine kadar 200 kuruş maaşla Anamur orman çam kabuğu muvakkat kolculuğunda istihdam edilmiştir. 9 Ekim 1898 (23 Cemaziyelahir 1316/27 Eylül 1314) tarihinde 125 kuruş aylıkla Anamur Nüfus Kâtipliğine tayin olunmuştur.²⁸

8- Ali Arslan Efendi

Tüccardan Hacı Hasan Efendi'nin oğlu olan Ali Arslan Efendi, 1879-80 (Hicrî 1297, Rumî 1295/96) yılında Anamur'da doğmuştur. Anamur rüşdiye mektebinde ve medresesinde bir müddet okumuş ancak diploma alamamıştır. 14 Mart 1912 (25 Rebiülevvel 1330/1 Mart 1328) tarihinde aylık 250 kuruş maaşla Anamur Ziraat Bankası Sandığı memur refakatine tayin olunmuştur.²⁹

Sonuç

Şahısların hayatlarının anlatıldığı eskiden “*tercüme-i hâl*”, bugün “*biyografi*” denilen hal tercümeleri, tarihin önemli kaynaklarıdır. İslâm dünyasında yaygın olarak hal tercümeleri yazılmıştır. Aynı şekilde Osmanlı Devleti'nde de padişahlar, devlet erkânı, ulemâ, sanatkârlar ve diğer kişiler hakkında hal tercümeleri yazılmıştır. Günümüzde ise daha çok şehirlerde,

²⁷ BOA,DH. SAİDd. 169/391. Anamur Nüfusu'nda Kılıç Köyü Kütüğü'ne kayıtlı olan Mustafa Şükrü Efendi, 1874 yılında dünyaya gelmiş ve 15 Haziran 1922 tarihinde vefat etmiştir. Numan kızı Emine hanımla evlenmiş olan Mustafa Şükrü Efendi'nin, Şadiye isminde bir kızı bulunmaktadır. Ailesi “Şener” soyadını almıştır. Şükrü Efendi'nin babası Hasan Ağa ise 1841 yılında Akseki'de dünyaya gelmiş ve 5 Mart 1926 tarihinde vefat etmiştir.

²⁸ BOA,DH. SAİDd. 121/351. Anamur Nüfusu'nda Saray Mahallesi'ne kayıtlı olan Ahmed Rüstem Efendi, 1879 yılında Anamur'da dünyaya gelmiştir. Ali kızı Atike Hanımla evlenmiş ve 24 Nisan 1914 tarihinde vefat etmiştir. Zübeyde, Dudu, Şefika ve Alime isminde dört kızı dünyaya gelmiştir.

²⁹ BOA,DH. SAİDd. 195/7.

kasabalarda yetişen ve meşhur olan kişilerin hayatları ilgi çekmiş ve bunlara yönelik çalışmalar yapılmıştır. Zira bu şahısların hayatlarının ortaya konulması şehir ve kasabalar için birer övünç kaynağı olmuştur.³⁰

Osmanlı Devleti döneminde küçük idari merkezlerde memurluk yapmak tanınmışlık açısından oldukça önemliydi. Bu sebepten dolayı araştırmada, Osmanlı Dönemi'nde memurluk yapan Anamurlular, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Sicill-i Ahval Defterleri'ne göre tanıtılmıştır.

Sicill-i Ahval Defterlerindeki mevcut 92.137 memur içinden tespit edilen Anamurlu memur sayısı sekizdir. Bunlar doğum tarihi sırasına göre şöyledir: Abdullah Sâbit Efendi, Hüsameddin Efendi, Ali Rıza Bey, Hüseyin Arif Efendi, Mehmed İhsan Bey, Mustafa Şükrü Efendi, Ahmed Rüstem Efendi, Ali Arslan Efendi. Bunlar arasında yörenin eşrafi veya onların ailesinden kimseler olduğu gibi halktan şahısların olduğu da görülmektedir. Anamurlu memurlar arasında gayrimüslim isme rastlanmamaktadır. Memurların çoğunlukla ilk dini bilgilerini aldıkları ibtidai ve sıbyan mektebinde, daha sonra rüşdiye mektebinde ve medresede okudukları görülmektedir. Öğrenim gördükleri dönemde Anamur'da rüşdiye mektebi ve medrese bulunmadığı için ilk zamanlar, Silifke'den önce İçel Sancağı'nın merkez kazası olan ve eğitim yönünden de hayli mesafe kat etmiş olan Ermenek'e gitmişlerdir. Memurların görev yerleri ise daha çok Anamur kaza merkezi olmuştur.

Anamur Nüfus Dairesi'nde yapılan araştırma sonucunda Anamurlu memurların dört tanesinin nüfus kaydına rastlanmıştır. Bunlar: Hüseyin Arif Efendi, Ahmed Rüstem Efendi, Hüsameddin Efendi ve Mustafa Şükrü Efendi'dir. 10 Nisan 1925 tarihinde vefat eden Hüseyin Arif Efendi'nin iki oğlunda biri "*Şahin*", diğeri "*Eryılmaz*" soyadını almıştır. 17 Mayıs 1918 tarihinde vefat eden Hüsameddin Efendi'nin ailesi "*Ulu*" soyadını almıştır. 15 Haziran 1922 tarihinde vefat eden Mustafa Şükrü Efendi'nin ailesi "*Şener*" soyadını almıştır. 24 Nisan 1914 tarihinde vefat eden Ahmed Rüstem Efendi'nin oğlu olmadığı için ailesinin hangi soyadını aldığı tespit edilememiştir. Ancak nüfus kayıtlarında tek kızı olan Alime Hanım "*Toktaş*" soyadını almıştır.

³⁰ Bunlardan biri de Ayhan Yüksel'in Sicill-i Ahval Defterlerinden kayıtlarını çıkardığı Tirebolulu memurlar ile ilgili yaptığı çalışmadır. Bkz. Ayhan Yüksel, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*, İstanbul, 2004. Bunun yanında Sicil-i Ahval Defterlerinden yararlanarak yapılan başka çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlara dair birkaç örnek şöyledir: Münir Aktepe, "Mehmed Salâhi Bey ve Mecmuasından Bazı Kısımlar", *Tarih Dergisi*, XVI, 21, (Mart 1966), s. 15-38; Mücellitoğlu Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, I-VIII, 1967-1971; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, I-IV, İstanbul, 1996.

KAYNAKLAR:

A-Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl İdâre-i Umûmiyesi (DH. SAİDd)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Mütenevvi Mâruzat (Y.MTV.)

B-Kitaplar, Süreli Yayınlar, Makaleler ve Ansiklopediler:

AKANDERE, Osman, *Konya Vilayeti Sâlnâmelerine Göre 1868-1904 Yılları Arasında Konya Sancağı'nın İdarî ve Mülkî Taksimâtı*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 1987.

AKTEPE, Münir, "Mehmet Salâhi Bey ve Mecmuasından Bazı Kısımlar", *Tarih Dergisi*, XVI, 21, (Mart 1966), s. 15-38; Mücellitoğlu Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, I-VIII, 1967-1971.

ALBAYRAK, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, I-IV, İstanbul, 1996.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Katalogları Rehberi, Ankara, 1995.

ÇELİK, Şenol, "İçel", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XXI, s. 452.

_____, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1994.

ERDAL, İbrahim, *XIX. Asır Sonlarında İçel Sancağı Anamur Kazası*, Pamukkale Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 1998.

PAKALIN, Mehmed Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, II, III, İstanbul, 2004.

Salnâme-i Vilayet-i Adana-1308.

Salnâme-i Vilayet-i Adana-1312.

Şemseddin Sami, *Kamûsü'l-Alâm*, I, İstanbul, 1306.

TALAYHAN, Ali, *Osmanlı Devlet Salnâmelerine Göre Adana ve Konya Vilayetlerinin İdarî Taksimâtı 1851-1910*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2001.

UMAR, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Yer Adları*, İstanbul, 1993.

YÜKSEL, Ayhan, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*, İstanbul, 2004.